

Az V./b barakk

Axelrode Maximilián gróf a szuverén máltai rend komturja, életének tizennegyedik évében johannita chevalier de justice lett, ezüstkeresztes teljes díszben. Tizenhat nemes és vitézlő ős helyett, amennyivel a fenkölt máltai rend rangja elnyeréséhez a fenkölt méltóságviselőnek rendelkeznie kell, Axelrode Maximilián gróf a családfáján atyja urának és kegyelmes születésű hercegnő anyjának ágán huszonnyolc tollbokrétát és kacagányt számlált, mely utóbbiak alatt már kék vér lüktetett s így tehát, mikor a szuverén máltai rend perjelsége megküldte Ófelsége kabinetirodájának az aranypecsétes drága okiratokat a kegyelmes és legkegyelmesebb »imprimatur« céljából, az olyan nagy esemény volt, amelyen ritkán adódik ezen a földtekén.

Axelrode Maximilián grófnak egész életében csak az az egy óhaja volt, hogy fenkölt máltai jeligéjéért — Pro Fide — kivonhassa meztelen kardját és nehéz redőkben aláhulló fekete palástját magára öltve derűs, bátor homlokkal belerohanhasson a halálba. Először látogatván meg Jeruzsálemet, keserű könnyeket ejtett a Santa Maria Latina márvánvára, afölötti bánatában, hogy nem adatott meg neki a nagy szerencse, hogy nyolcszáz évvel ennek előtte itt szórja el nemes csontjait a nagy Bouillon Godofréd oldalán. Vagy, ha már ezt nem lehetett, úgy bár született volna háromszáz évvel azután, amikor Rhodus és Málta szigetein bömböltek az ágyúk. De nem! Ő idecsöppent a glóbuszra egy pipogya, bárgvú korszakban, amikor nemes Villiers de l'Isle Adámok holmi szocialista agitátorokká vedlettek, akik májusok elsején bujtogatják az alinépet és amikor a legnagyobb katonai esemény egy-egy manőver, melyen vaktöltéseket adnak le, de még azt is keveset, mert holmi pénzügyminiszter és holmi »bamba« parlamentek azt kiabálják, hogy az ármádia sokba kerül. Fúj, micsoda idióta korszaka ez a gőzgépeknek, mikor mindent sínek között és úgynevezett szociális, de valójában szocialista demokráciával béklyóztak agyon s amikor nemes máltai lovagok hotelekben adnak egymásnak találkozót, polgári keménykalapban, s a párbajt is törvény tiltja.

Axelrode Maximilián gróf így búsongott teljes hatvanhárom éven át, mikor is egy reggel felébredvén, úgy vélte, álmodik. A lakáj a fenkölt Rend perjelségének sürgönyét adta át neki, mely arról értesítette, hogy kihirdették a mozgósítást és hogy a szuverén máltai rend, nemes hagyományainak megfelelően, ki fogja bontani lobogóját a nagy jelige: »Pro Fide« nevében és hogy valahol kint a császári hadtápban fel fogja ütni sátraikat és megszervezi az ispotályi szolgálatot. Így tehát Axelrode Maximilián gróf főnöke lett a nagy máltai kórháznak, mely negyvenkét nagy, fából épült barakkból, saját villanytelepből, a Vörös Keresztet viselő

növérök egész seregéből, stb., stb. állott. Vonulnak a hadak száz kilométerre keletnek, aztán meg kétszáz kilométerre nyugatnak, aztán megint keletnek, évszokról évszakra, és ez a háború, Axelrode gróf az ő máltai cirkuszával utazgat hát keletről nyugatra, Sztaniszlavovtól Krakkóig és vissza, már teljes két éve. Most pedig ezerkilencszáztizenhat augusztusa van, a nap negyvenkilenc Celsiusra hevíti a levegőt s a helyzet feszült és komoly.

Az ispotály komplett, ezeröttszáz páciense van és minden jel arra vall, hogy az oroszok el fogják vágni a vasútvonalat balról és jobbról és hogy a gróf úr, máltai nagymester, két hétnél hamarább Moszkvába érkezik. Délben sürgöny jött, hogy az oroszok északon két állomás között csakugyan átlépték a vonalat, de hogy a kórház maradjon helyben, mivel folyik az ellenakció. Hogy az oroszok északon elvágták a vonalat, az azt jelentette, hogy az összes transzportok azon a vonalon vonulni kezdtek dél felé és így, természetesen, megtörtént a karamból (hetvenkét halott és iksz számú sebesült), valamint azt, hogy az összes vonatok prófunt nélkül maradtak s a sebesültek már ötödik napja üvöltenek, mert nincs víz és étel helyett — (ó, ne nevessetek, való igaz!) gilisztairtó prominliket kapnak és valamennyi pályaudvar a vonalon fejvesztett és Axelrode grófnak! ezért a komplet létszámot még ötszáz pácienssel kellett megtetéznie. Az a nap volt éppen az egész nyáron a legmelegebb s a napkorong tüzes tömegével formálisan szétlapította a földet olyasfeleképpen, mintha valaki a fehér fabarakkokra égő malomkövet hajított volna, amittől minden átforrósodott. A deszkák elgörbültek és megrepedeztek a szárazságtól, a méz a falakon hámlott, mint az öregember bőre, a zöld folyondárkerítés és a tulipánok dekoratív rondói, mindeh, de minden hervadt, aszott, porladt és tiprott volt.

Az ötszáz új sebesült csoportjában, melyet Axelrode grófnak a maga komplett létszáma tetejébe fel kellett vennie, ott feküdt Vidovics diák is. A tüdeje volt átlóve, vérzett tehát. Az ember valóban sehol sem tud úgy bepiszkolódní, mint a fronton, de amikor Vidovicsot bevitték a nagy gőzfürdőbe olyan piszkosan, koszosan, amilyenek már a marhavágónok sebesültszállítmányai augusztus hónapban, ő még képes volt undorodni.

Ha egy ilyen szegény, ideges figurát, amilyen Vidovics, bizonyos viszonylagosan európai életformák közül vinnétek be abba a gőzfürdőbe, nagyon valószínű, hogy egy ilyen Vidovics vonaglaní, hányní kezdene. De mindazok után, ami vele tegnap és ma történt, azután a tűzvész után mult éjjel a pályaudvaron, amikor robbantak a benzines kannák egyik a másik után, mikor ezerkétszáz torok üvöltött vízért és víz nem volt, azután a disznó vaggón után, Vidovics a fürdő gőzében nem hányt ugyan, de mégis minden undorító volt neki.

A betonmedencében bűzös sárga víz csobogott, szürkészöld szappanlé habzott és véres kötszer és vatta uszkált. Gennyes vatta. Gőzölög a sár- és agyagbűzű víz, sisteregnek a gőzzuhanyok s a sűrű párában fekete árnyékok tűnnek elő, amint ide-odaszökődőnek a ködben s az emberi arcok mind duzzadtak és véresek és valahol egy dinamó sivit és augusztusi dél van. Emitt a zuhany alatt az üvegasztalon egy ember haldoklik, amott egy másik jajgat, ventilátorok zümmögnek, mint láthatatlan rovarok, kakirubaskás oroszok viszik az új sebesültanyagot, mint zsákokat, és ápolónők és sebesültek és orvosok, mind kiabál, mind rohan, mind fejvesztett.

Vidovicsot megfürdették a szennyes, véres pokolban és bevitték az V/b barakkba, mely olyan volt, mint egy nagy vontatóhajónak a gymra.

Rideg protestáns pedantériával, pontosan elhelyezve hatvan ágy, mind-egyikén egy-egy test, mindegyik test felett pedig fejtábla, hogy tudni lehessen, mi is van azzal a testtel. A vontatóhajó három csoportra van osztva. Első csoport: csonttörések. (Csontok merednek szilánkokban. Emberek fekszenek hangtalanul, nappal. Csak éjszaka szólalnak meg a sebesültek, golyótás, teli hangon.) Második csoport: az amputáltak. (Kar vagy lábszár, avagy kar és lábszár. A sebeket nem kötik, túll alatt száradnak, mint a füstölt húсарu.) Harmadik csoport, a bejárattól balra: a »zuwachs«. Ez a zuwachs csak átutazóban tartózkodik itt az V/b-ben. Átutazóban a fürdőszobából a halottasházba. Ha valakit a harmadik csoportba osztanak be, az V/b barakk mindjárt tudja, hányadán van; új jelöltje jött a halálnak, zuwachs!

Mikor a sebesült Vidovicst behozták a barakkba és odafektették a nyolcas számra, egy magyar fenegyerek az »első számú« csoportból (csonttörések), megvetően köpött ki és keresztet rajzolt ujjával a levegőbe:

— Nohát, Istenem. Ezt akár mindjárt a halottaskamrába vihették volna. Szerbusz!

— Új nyolcas szám jött, gyerekek!

— Nyolcas szám! Nyolcas szám!

Végigfutott a hír a barakkon és sok fej emelkedett fel, hogy lássa az új nyolcas számot. Igaz! Az élet valamennyiüket alaposan összemarcangolta, véresre tépte. De mégis, mindenek előtt való, hogyha az embernek nincs is lába, azért még nem a nyolcas szám! Az ember a huszonegyes! Vagy a tizenötös!

— Nincs karom! Igen! És a csontom is eltört! Igen! De élek, Uramisten! Élek még mindig! És ha holnap ezek az oroszok hozzák, majd a fekete koporsót és belerakják az új nyolcas számot, én szépen megtöltöm pipámat és elnézem a legyeket, mint ragadnak oda a zselatinra, és iszogatom a tejemet! Élet ez mégis! Nem a nyolcas szám sorsa!

Négy napja változik már rendre a nyolcas szám! Ma reggel vitték ki az orosz foglyok egy orosz kollégájukat. A belei voltak összetépve és két nap, két éjjel ordított fájdalmában. Őt egy derék bécsi előzte meg, most meg Vidovics jött.

A hetes számon, Vidovicstól balkéz felől egy mongol fekszik, Szibériából való, golyóval a fejében és már harmadnapja vívódik jajongva. Valamit kiabál, holmi éles magánhangzókat, de senki se érti és mindenki azt hiszi, hogy már vége, mikor egyre újból kezdi el hányni-vetni magát s a fején égő piros vér csikja töri át a kötést. A kilences számon jobbkez felől átlótt gégével egy fiatal szlovák pán haldoklik. El van metszve a légszöve s üvegen keresztül lélekdzik, tisztán hallatszik, hogy gurguláz a habos nyál, genny és véres váladék a csövecskében.

Az V/b barakk így tehát fogadni kezdett a Vidovics fejére, hogy nem éri meg a reggelt.

— Ismerem én a mi doktorainkat. Ha nem kerül rögtön kés alá, akkor ámen!

— Nem igaz! Nem halasztanák holnapra, ha így lenne! Fialat még!

— Az a bécsi bácsi már rizst evett és kuncogott! Mi meg mindjárt kés alá kerültünk...

— Nohát? Áll az alku? Egy üveg vörösborba, igen? Hogy reggelig?

— Áll! Egy üveg vörösbe!

És így szállt le az augusztusi éjszaka.

Kigyúltak a nagy csillagok, öklömnnyiek, fényesek. A hatalmas kék boltozat pedig, mint egy kristálytál borult az egész völgykatlanra és Axelrode máltai kórházára. Ezer meg ezer tonna izzó légtömeg terült rá az V/b-re és sehol még csak egy pillanatra szellő se rezdül. A legyek most alszanak, nem zümmögnek már a barakkban, amott pedig, ennek az emberhússal megrakott perverz hajónak közepén, zöld lámpás ég és minden félhomályban úszik. Homály, homály, félhomály és fájdalom, ki-mondhatatlan fájdalom, mely nappal megbűjt, de most minden pórús azt lélelki és minden szívverés azt dobogja. Most érződik a legapróbb elfűrészelt csontnak minden kis szilánkja, most rázza az idegeket a sokk és hangokat vet ki az ember belsőjéből, mint vulkán a lávát. Összeszorítja fogát az ember, vacog verejtékezve, harapja nyelvét és ajkát, melyre hab ül ki, majd egyszerre az egész alsó állkapcsa kiňyúlik, arca állati grimaszba torzul s feltör a hang benseje mélyéből, mint kút gödréből.

— Mamma mia, mamma mia! — jajgatja valaki olaszul a mélyben.

— Gospodi, Gospodi, Gospodi! — nyögi az orosz, akinek golyó van a beleiben. Aztán megint csend, zöld csend, félhomály.

Vidovics a vérvesztéstől kimerülten egész délután aludt, de most felébred és nem tudja hol van és mi is történt voltaképpen és hogyan csöppent ide. Hallja az emberi hangokat, ahogy nyögnek s az a sajjgás a sebeiben valahogy elült és a bennük égő tűz, mintha kialudt volna és Vidovics elgyötörtén már éppen lelt párnáján egy hűvös csücsköt. Le-ragadnak újból láztól aszalt szemhéjai és tompa, súlyos csend ömlik el rajtuk. Elszáll a szomj és a barakk kezd össze-összefolyni, kellemes feketeségbe hanyatlani, míg egyszerre csak megint át nem hatja a testté-vált fájdalom állati üvöltése s ez a hang szét nem töri tüstént a párna valamely hűvösebb csücskén annyi kinnal összeszerkesztett egész álom-épitményt és minden megint halomra nem dül egyetlen pillanatban.

És így megy ez egész éjjel, mindig újra.

— Oh! Csak öt percet! Csak percnyi álmot!

Már az éjszaka mélyen előrehaladhatott, mert a zöld túllön keresztül világosság terjeng. Kint kiabálnak az örök s a felfutó folyondár, mintha meg-megremegne a gyenge hajnali szélben. Szárnyaikkal verdesve lepkék keringenek az éjjeli mécs körül.

— Hány óra?

— Nincs idő! Semmi sincs! Csak fájdalom.

Mamma mia! Mamma mia! Gospodi! Gospodi!

— Ah, elaludni, csak egy percre! Csak egy pillanatra!

— Gospodi!

*

Másnap reggel kezdett a helyzet komolyra fordulni. Az oroszok korán hajnalban betörték délen, elvagták az utolsó császári és királyi vasúti összeköttetést, a vonatok kezdtek visszafelé futni s a mozdonyvezetőknek kiadták rá a parancsot, tehát a lokomotívok úgy röpdöstek a levegőbe, mint a játékszerek. Minden elakadt. Tüzérség, sebesültek, magazinok, füstökéményű, nagy, hadosztályi takaréktűzhelyek, kompok, lovak özönével; csak az elpusztított mozdonyok robbanásai dübörögtek tompán. S egész reggel masiroztak a csapatok, a máltai kórház A, Cé és Dé barakkjában páciensei pedig (könnyű sebesültek, akiket nem visznek hordágyon, hanem a maguk lábán járnak) vidáman tekintgettek a drótsövénnyöngül a »Rückzug«-nak nevezett borzalomra, melyben az emberek ma töme-gével fognak a napszúrástól összeesni az országúton, míg nekik itt, lám,

ügy-ahogy, de jó dolguk van. Itt állnak a Vörös Kereszt alatt és senki se fogja őket sehová se üzni és ha jönnek az oroszok, őket megint csak el fogják szállítani valamire messze, orosz kórházakba és táborokba, ahol nem lesz háború s életben maradnak s ekképpen a háború az ő számukra minden valószínűség szerint még ma reggel véget ér. Hogy pedig a háború minél előbb véget érjen, az a sebesültek fejében az egyetlen idea.

Axelrode Maximilián gróf, a máltai kórház feje, automobilon szállíttatta el az előkelő női személyzetet (két-három bárónőt és egy generálisnét), maga pedig, úgy határozott, itt marad máltai zászlójával a veszélyben, a végsőkig kitart. Szólt a halottaskamra harangja és Axelrode gróf máltai kereszties fekete ruhájában járta, mint minden reggel a barakkokat, nézte a sárga, meztelen hullákat, ahogy hordták őket az oroszok koporsóiban. Az oroszok hordják a holtakat és még köszönnék is a grófnak, sapkájukat földig megemelve előtte.

— Nem is hinné az ember, hogy az egész kórházban mennyire meglazult minden az utolsó tizenkét óra alatt.

Igen! Ez igaz! Tegnap különösen ideges nap volt. Az átkozott napmeleg felgyújtotta az emberek agyvelejét s a riasztó hírek, a sürgönyök, az aláaknázott lokomotívok, mindez hatott a hangulatukra! S az új szállítmány is, mely teljesen megzavarta a kórház házi rendjét, a konyhától az ambulanciáig. Igen! Az a transzport! De ma, mikor kint vonulnak a csapatok és minden áttekinthető, mint a sakkasztáblán, ahol látni lehet, hogyan hullanak a figurák, ma minden élesebben ötlük szembe és minden destruktívebbnek tűnik. Hogyan merészkedett volna tegnap ebben az időben az a szanitéc káplár öccellenciája szemé láttára akkorát húzni a konyakos üvegből? Pedig látta jönni a grófort és mégis nyugodtan ivott tovább, mintha ez az egész dolog őrá nem is tartozna. S a páciensek mit vigyorognak olyan csúfondárosan? Mért énekelnek az oroszok? (Az orosz foglyok, míg végzik szolgálatukat a barakkban, mert ma pravoszláv ünnep van.) Lám! Ma senki se öntözi a rondókat, holott azt a kórházi parancs különösen hangsúlyozza! És sehol senki! S ő teljesen magányos itt eközött a csűrhe közt!

All tehát a gróf, mint egy árny, fenéig megrendülten s nem érez magában elég energiát ahhoz, hogy a dolgokat a kellő világításba helyezze és nem tudja, mitévő legyen. Az Oberkommandóval nem tud kapcsolatot találni, nincsenek utasításai, a dandárparancsnokság automobilon száguldott el mellette néhány perc előtt és még meg se állt! A gróf tehát tanácskozársra hívta össze barakkjába az egyes osztályok főnökeit, hogy határozzanak, mit kell tenni.

Egyesek azt ajánlották, hogy a személyzet ötven százaléka maradjon, ötven százaléka pedig menjen; mások ismét ellene voltak, ismét mások nem voltak se az egyik, se a másik indítvány mellett, hanem valami harmadikat akartak és ez a huzavona olyan soká tartott, míg végül is nem döntöttek sehogyse, »a továbbiakig«.

Ez a »további« azonban már délután öt óra tájt bekövetkezett, amikor félreérthetetlenül világossá vált, hogy a kórház minden valószínűség szerint még ezen az éjjelen a két vonal között fog megrekedni, mivelhogy az oroszok a frontnak ezen a szakaszán, úgylátszik, nem keresik az érintkezést a mi csapatainkkal. És ha nem sikerül a tervezett nagystílusú ellentámadás, melyet immár negyvennyolc órája beharangoztak (ami pedig nagyon valószínű, akkor holnap, ebben az időben a máltai

kórház felől minden valószínűség szerint valamely orosz dandár szanitéci referense fog dönteni.

Így mégis úgy határoztak tehát, hogy Axelrode gróf erre az éjszákára a sebészekkel, a legértékesebb felszereléssel s a személyzet ötven százalékával visszavonul mintegy tizenhat kilométernyire nyugat felé egy majorba, hogy ott érintkezésbe lépjen valamely nagyobb csoporttal és hogy írásban tegyen panaszt, amiért róla és kórházáról megfeledkeztek; mintha az egy tű volna, holott nem tű, hanem máltai kórház, ezeröttszáz főnyi sebesülttel.

Az utolsó nagyobb gyalogsági alakulatok elhaladtak és az ágyúszó közelről hallatszott. Akkor már a páciensek széttépték a drótsóvénykerítést és ott üldögéltek az útszéli árkokban, beszédbe elegyedve azokkal, akik a csatából jöttek, »öröla«, »Ó«, az Bruszilov. »Ó«, az az orosz.

— Hol van »Ó«? — Itt van-e »Ó«? — Mit csinál »Ó«? — Mikor jön »Ó«? — »Ó« bizony, elindult. »Ó« meg se áll Bécsig. »Ó« jön.

A csapatok fáradtak, szomjasak voltak, mindenki mást mondott és semmit se lehetett tudni, de »Ó« mindenképpen jön.

Este lett s a reflektorok söpörni kezdték az eget, az ágyúk a távolban dörögtek s elhaladtak az utolsó csapatok is. És »Neki« híre-hamva sincs. »Ó« ismeretlen okokból megállt és olyan furcsán, mint ahogy a lélekzet áll el, úgy állt meg és most csak áll.

A kórház előtt három kilométerre egy füzesben szennyes víz kanyargott, éfték a hidak s ezt tisztán lehetett látni, a tulsó parton pedig csend, mintha ott senki se volna. Abban a rejtélyes időben, amikor semmit se lehetett tudni, se azt, hogy hol marad »Ó«, se azt, hogy »Ó« mit csinál, az egész máltai kórháznak az volt az érzése, mintha mindenestül a levegőben lógna Bécs és Moszkva között, de nagyon valószínű, hogy valahogy közelebb Moszkvához, mint Bécshez. Ekkor valakinek az a szellemes ötlete támadt, hogy kilopja a raktárból az első üveg konyakot, mert ki tudja, mit hoz a holnap? Az orosz intendánsok még pedánsabbak, mint az osztrákok.

Volt a raktárban konyak, burgundi vörös, magyar villányi, pezsgó, s egy órára rá az egész máltai kórház részeg volt a fejebúbjáig, s folyt a bor a barakkokban és sorba törték össze a tele sörös üvegeket, mert ki fog ilyenkor sört inni? Az orosz foglyok, belekábulva a ragyogó illúzióba, hogy most, holnap már, mennek is az Urál meg Volga menti falujukba, végigtáncolták a barakkokat s mikor egy magyar doktor az alkoholt lőorrrel akarván legyúrni, revolverből lőtt a rendbontókra, valóságos csatározás, lövöldözés támadt, úgyhogy a magyar doktor vereséget szenvedve meghátrált az elemek elöl és az ápolónővérekkel együtt kerekelt oldott a sötétben. Két német lányt, Frida és Marianna nővért (akinek a vőlegénye Verdunnél esett el és aki mindig Ullsteint olvasta) még ott érték szobájukban és erőszakot követtek el rajtuk. Erre aztán minden fenekestül felfordult, a tömeg itta a szabadságot egyre hatalmasabban, egyre mélyebben és berúgott ettől az illúzióig, az eszeveszettséig és minden olyan lett, mint egy részeg álom. Minden rakétát, mely percenként roppent fel amott túl az erdőből, ezek a részeg sebesültek egy szál ingben, palackkal kezükben, vad ujjézással, füttyszóval üdvözöltek, s minden tótágast állt, mint a népmulatságokon.

Az V/b barakkban vederszámra hordták a bort azoknak a nyomorult flótásoknak. A törött csontok, a füstölt húsárúként túll alatt száradó elmesztett fűbszárcsonkok, meg a többiek is, berúgtak, mind s Vidovics ágyán egy pár magyar hozzáfogott huszonegyezni.

— »Bank, resztó!« »Resztó, bänk«, csattan a hangjuk és keverik a kártyát és isszák a bort és az arcok, mint kínai kalózok maszkjai, torzul vigyorognak, hibás fogakkal cifrázottan, míg üvöltik, hogy: »resztó, huszonegy!« Valakibe belebújt az ördög, felmászott a barakk padlására és ropja a táncot, csakúgy hullik a mennyezet vakolatja, a padlás majd-hogy le nem szakad és szinte már ügylátszik, mintha most mindjárt minden elsüllyedne végkép. A Cé barakkban harmonika szól, okarina, guszlica — szerémségiek és harsog a nótájuk, hogy: »I tata, i mama...«, rezeg a pajkos, féktelen scherzo és tisztán ide hallatszik az V/b-be, ahol a rostává lőtt Vidovics fekszik kétségbeesetten és csak az az egy jár a fejében szüntelenül: »Meg fognak-e engem operálni? Ha ma kivették volna belőlem ezt itt mind, nem véreznék most. Hol maradnak? Mért nem operálnak meg? Mi történik itt?«

— Resztó! Huszonegy! Resztó! Bank!

— »Mert arról én nem tehetek, hogy nagyon-nagyon szeretlek, taralala lalalala«, aki ezt a pesti kuplét dalolja, az az organtint az amputált lábáról a fejére húzta kalapnak és kokettül hajlong jobbra, balra. Egy olasz irredenta éneket fúj, tenorhangia érzelmesen zokogja — amor amor. amor! Énekelnek, isznak, ömlik a pálinka, a rühesek nekiiramodva sóprúkkal kergetőznek barakkról barakkra és kiabálnak és vicsorognak, mintegy menaszéria és szinte már olybá tűnik, mintha ezekben a barakkokban minden egyes ember, mint valami félszemű, sebesült, koszos csirke most mindjárt nekifogna a megmaradt bekötözött féllábán az égyüzene ütemére ugrálni, mely a vasútállomás felől egyre erősebben egyre hangosabban bömböl:

»Hände waschen vor dem Essen,
Nach dem Stuhlgang nicht vergessen«,

olvassók jódlizva, kórusban a tiroliak a cédulákat, melyek minden kórházban az úgynevezett három államnyelven vannak kifüggesztve. A magyarok se hagyják magukat lepipálni s rögtön rágyujtanak a maguk versére:

»Egyél-igyál, de mindig előbb mosdjál!«

de a harmadik verset:

»Peri ruke svagda prije jela,
peri poslize ispražnjenja tijela«

a horvát honvédelemnek azt az ékes versét senki se énekli, azt csak csúfolják, mint valami afrikai csodabogarat. Egy rövidlátó stájer császár vadász (szemüvege mögül a megnagyobbodott szeme zölden dülled ki, mintha maga is üvegből volna), ez a császár vadász majd kipukkad a nevetéstől. Bugyborékolva, hörögve köhög, egészen belevörösödik és szinte fuldoklik, míg a nyelvét ficamítja s úgy próbálja olvasni a híres horvát verset: »Peri ruke svagda prije jela, peri poslize ispražnjenja tijela«.

— Haha! Ist das aber wirklich dumm! Ist das dumm, dieses »peri!« Was ist das, du — dieses peri?

— »Vazisztasz!« »Vazisztasz!« Oktondi főkfilkó! Niksz! Niksz! Ugyan mondd meg te neki, Stef, felelj neki! Te jártál Grácban! Kum! Kum! Snapsz!

És isznak és röhögnek, csipkelődnek, gajdolnak, üvöltenek: egy nagy Babel! Az olasz fogolytáborban valaki megtanulta, hogy: »Porca Madonna, io parlo italiano!« és most ezt kiabálja az olaszoknak! és integet nekik a kezével, Porca! Madonna, porca, porca, porca, egy másik a tífuszos járványkórház egy idézetével csúfolja a románokat: Nueste permis aștîpi per podele! Haha! Săi rumunjeșci!

— Testvérek! Kérlek benneteket! Csendet! Nekem fáj! Nekem borzasztóan fáj! — kiált Vidovics, de a hangja megcsuklik és csak hörög s a foga közül vér szivárog.

— Te? Mi az? Azt mondja, hogy »boli«? Mindig ez a boli? Mi az a boli?

— Ez az, barátom, amikor fáj neked — magyarázza egy lóttsebű bunyevác a magyarnak. — Tudod, amikor megsebesülsz, akkor boli! Vagy amikor udario si se! Akkor is boli!

— Micsoda? Dario? Boli? Haha! Boli! Boli!

— »I mama, i tata...«

S az ágyúzaj egyre erősödik, mintha valaki fát vágna a barakk alatt.

*

Az a bizonyos negyvennyolc óra előtt bejelentett nagystílű ellentámadás csakugyan sikerült s az oroszokat hajnalban egy mindkét szárnyukat átkaroló mozdulattal nagy lendülettel visszavetették. Mintegy tizenöt gyalogsági zászlóaljuk került fogságba, néhány üteggel együtt s Axelrode Maximilián gróf Liechtenstein bárónő kíséretében autón már fél tízkor a kórházba érkezett.

Mindenek előtt nagy vizsgálat indult meg a germán nőknél elkövetett erőszak miatt (akiken a nemi visszaélést a magyarok követték el), fél egy körül hét orosz agyonlövése volt soron. minek előtte azoknak maguknak kellett megásni sírjukat és vagy háromszázötven lógóst (trachomás, rühes, nemibetegek, könnyű horzsolólövésesek és a belgyógyászati A 2, 3, 4, 5 barakkból) mindenkit 38 Celsiusig) kidobtak a frontra s fél tizenegykor a kórházban már megint a johannita máltai rend józansága kerekedett felül.

Hogy a császári zászló és a fegyelem tekintélyét helyreállítsa, mely ezen az éjjelen olyan megtépzottnak látszott, Axelrode gróf kiadta a parancsot, hogy az elmúlt éjszaka nagy győzelmét a kórház fáklyásmenettel és díszszemlével fogja megünnepelni. Valamennyi páciens (kivétel nélkül) fel fog vonulni a fekete-sárga lobogó előtt, a fekvőbetegeket pedig az oroszok vinni fogják hordályakon, de felvonulni mindenki fog úgy is történt.

A barakkokat csapatokba osztották, mindenkinek egy égő lámpiónt nyomtak a kezébe s a menet élén egy élelmezési tiszt járt, aki soha életében lovon nem ült, de pengeti a sarkantyúját és mintegy színházi rendező, úgy rendelkezik a tömeggel. Szürke, véres zubbonyokban felsorakozott a néhány száz főnyi menet, ki-ki egy zöld vagy veres lámpiónt szorongat a kezében s az alkony előmő hamvaskékjében minden erős szín kidomborodik és minden úgy fest, mint egy kísérteties látomás.

A menet elindul.

Unokái a holtaknak, akik Bécs barrikádjain estek el negyvennyolcban, Garibaldi zászlóvivőinek gyermekei, husziták, Isten harcosai, Jellasics grancsárjai, magyar Kossuth honvédek, valamennyi nyomorék, sánta, béna, bekötözött, amputált, mankókon, tolókocsikon, hordályakon,

nyomják, hurcolják, lökik őket előre, amott pedig a nagy fekete-sárga zászló cöveklik s alatta feketében, máltai keresztel Axelrode gróf, mögötte ápolónővérek vöröskeresztesen és doktorok, akik mind kórusban énekelik: Gott erhalte! Mennek az emberek csendesen, lehajtott fejjel, mintegy megszégyenülten s még kótyagosan az elmúlt éjszakától, viszik a sárga lámpiónokat, mint temetésen a viaszgyertyákat s közben egy kiáltós felmászott egy barakk tetejére s a »general de charge«-ot intónálja. Vidovics, mikor a szégyenletes szemle után visszavitték az V/b barakkba, nagy lázban égett.

Minden rosszra fordult még az elmúlt éjjel s a barakkban mindenki, akiben akkor az alkohol ficáncolt, most a sebeit érzi hatványozottan. A szibériai, a hetes szám, az éjjel leitta magát és reggelre meghalt. Csak délután vitték ki s az egész barakk borzasztóan büzlött, mert a sok vér megüszkösödött. A gégecsöves tót a kilences szám alatt még mindig kínlódik és hallani, hogy szürcsöli a levegőt. Egy orosz pedig, rettenetesen üvölt valahol a szoba alsó végében a magyarok között. Az éjjel mindenáron táncolni akart, most meg ordít, mint az örült.

— Az atyaúristenit ennek a ruszkinak! Ruszki!

— Kuss! Ruszki, te! Mit vésítasz?

— Nekem is fáj, mégis hallgatok!

— Én aludni akarok! A keserves anyátokat!

— Ruszki, kuss!

— Pszt! Csend! Pszt! Pszt!

Fekszik Vidovics és hallgatja, hogy veszekszik a barakk és a végét érzi.

— Minek is születtem, voltaképpen és mivégre is volt az egész? Belsőületni egy ilyen hülye, slágeres civilizációba, ahol nincs még bánat se és ahol minden operett. Milyen szégyenletes az én halálom! Milyen mélységesen szégyenletes! Meg akartam élni a végét ennek a disznóságnak, élni akartam tovább! És mi történt? Kórház, mindig csak kórház! A földgolyónak melyik frázisa képes felfedni ennek a kórháznak az értelmét? Kórház és kórház! Már két éve vonszolom magam kórházról kórházra. Dekoratív kórházak, úri kurvákkal! Kolostorok, ahol tüdőbeteg halódnak! Fecskendeznek beléjük szérumot és senki se hisz abban a szérumban. Barakkok! Ilyen piszkos, bűdös, tetves fabarakkok! Ah, milyen szomorú és undorító mindez!

És a szükségtől hajtva, hogy valamit tegyen, hogy felrázza magát, hogy felugorjon, hogy fusson, hogy tele torokból kiáltson, Vidovics fel akart egyenesedni, de nem tudott. Valami húzta lefelé. A fájdalom le bírta idegeinek riadalmát s ő ködbe enyészőn nyögni kezdett hangosan.

— Pszt! Pszt! — lázong a barakk és pisszeg a homályban.

S a fájdalom egyre erősebben kezdte gyötörni a véres, tépett tagok sokaságát szerte az egész V/b barakkban. A fájdalom szinte már természetfölötti méreteket öltött s az emberek kezdték Istent emlegetni. Az Urístenit magát szólíttatták utolsó instanciaként, mint ahogy az udvari kancelláriához írnak kérvényeket, amikor már minden más csődött mondott.

Egy magyar az ő Istenét hívja, hogy segítsen neki! Hogy jöjjön ez az ő Istene bő csikos gatyában, hogy megigyon két-három üveg vörös bika-vért, hogy valami ördög rárántsion a nótájára és hogy egyszer már meghaljon avagy pedig feltámadjon. Így már tovább nem tarthat! — »Gospodi! Goszodi! — kiált az orosz átlátszón és sápadtan, mintegy bizánci ikón és a bojár-bundás Urístenhez imádkozik, aki Kreml városá-

ban ül aranyos trónuson, s kiált az orosz ember, kiált, hogy elhallat-
szék a hangja az ő Anya-Moszkvájáig, úgy kiált és összeteszi kezét és
úgy sír, mint az újszülött: *Gospodi! Gospodi!*

Vidovics felretten és úgy tűnik neki, mintha eljött volna a ma-
gyarhoz az ő Istene, leülne az ágyára és itatná a csutorájából s a ma-
gyar iszik, egyre iszik, iszik, és cincog a hegedű, ah, de jó is inni vala-
kinek a kezéből, míg cincog hozzá a hegedű! De jó az! Attól elalszik
az ember! És az orosz Ūristen, a cári, az is jár a barakkban dús kíséreté-
vel s az az öreg fehérszakállas Ūristen selymes bundában vájkál az orosz
beleekben s kihúzza az orosz emberből azt a véres golyót és mindjárt
könnyebb neki, ah, könnyebb, hála neked, Uram, könnyebb!

S az a fiúmei (»Mamma mia! Mamma mia!«), annak is megvannak
a kardinálisai, pápái, római lobogói, s az orosz és magyar, azoknak is
megvannak az Ūristeneik, de kim van nekem? Nekem is fáj! Ūsszelöt-
tek engem is, csakúgy, mint őket! S nekem nincs senkim!

S Vidovicsban úgy megsajdult a fájás, hogy felemelte kezét és ki-
nyujtotta valaki után s a kezei úgy maradtak kinyujtva s ő borzasztó
ürességet érzett, a toroka összeszorult, majd hangosan elsírta magát.

— Ó, igen! Én láttam függni a mi Rocsmáink előtt Krisztust! Igazi
horvát Krisztus volt, mind a harminchárom bordája összetörve, a melle
átlyukasztva s vérzett számtalan sebből! De én sose hittem benne!
Amolyan fából való Krisztus a sáros országúton, ahová lefolyik a trá-
gyalé s aki mellett nem megy el egy részeg se anélkül, hogy ne káro-
molná; amolyan fából való horvát Isten, mezítelen, nyomorult, akinek
hiányzik a ballába, ó, katonasapkás Isten, az, az — hozzá hadd fohász-
kodjak, hogy megsegítsen — — —

»Lieb Vaterland, magst ruhig sein,
Wir wollen alle Mütter sein —
Treu steht und fest die Wacht am Rhein.«

— Mi ez? Hát megbolondultam? Kihez imádkozom én itt? Fáj! Én
imádkozom! Miféle hangok ezek?

Kintről, a Vidovics feje fölötti zöld organtinon keresztül sárga fény
verődött át és női hangok, mollban, halkán, verseket dúdolnak. És hal-
lani, kristály poharak csengenek! Halkan csengenek és halkán szólnak a
hangok, de tisztán. »Lieb Vaterland, magst ruhig sein — — —«

Éppen az V/b barakk mellett volt a lugas, ahol a doktorok és a Vö-
rös Kereszt templárius hölgyei vacsorázni szoktak. S ma este kivételesen
Axelrode gróf is résztvett ezen az ünnepélyes vacsorán, hogy a sze-
mélyzettel együtt megünnepelje a győzelmet.

Felpezdülve a győzelem magasztos eseményétől, mikor már-már
úgy tetszett, hogy a kocka balra fordul, de aztán mégis minden olyan
gyönyörűen jóra vált, beleringatva magát a háború és háborúskodás ér-
dekében mindig felbuzdulni kész germán urainak és parancsolóinak
patriotikus melódiájába, Axelrode Maximilián gróf, a máltai rend kom-
turja, felállt és poharát emelte a győzelem felköszöntésére. Beszélt buz-
gón, lelkesen Ūfelsége győzelmeiről, ahol ott lobog a máltai zászló is, le-
győzetlenül, szuverénül.

— Hölgyeim! Luogotenente Fra Giovanni Battista Ceschi a Santa
Croce, aki a saját tulajdon szemeivel látta a jakobinusok támadását ez
ellen a mi szent máltai keresztünk ellen, melyet itt megtisztelő szerencsém
van képviselni, az a nemes lovag, hölgyeim, megírta krónikájában, hogy

amidőn majd a Felséges Isten napszálltakor igazságot tesz jó és rossz között, akkor Isten árnyékában örként fognak ott állni a fekete máltai palástok...

Hallja Vidovics a poharak csengését a lugasban és megismeri a grófi parancsnok hangját s felrémlik előtte a képe, ahogy az este a fáklyásmenetkor látta.

— Megörültem! Már imádkozni is akartam! Oh! S azok ott kint énekelnek! Csakugyan, a győzelmet ünneplik! És az a máltai lovag beszél...

— Mi van ott azzal a kilencessel? Kitépte a csövet a gégejéből! Vérzik! Nővér, kérem...

— Pszt! Pszt!

— De a kilences vérzik! Nővér, kérem!

— Sehol senki! Hol az ápolónővér? A kilences — —

Kint a lugasban, a meszelt deszkafal tulsó felén csengenek a poharak, itt pedig a kilences önkívületében kitépte a csövet a gégejéből s ömlik a vér. Nehezen lélezkzik a kilences, hörög úgy, ahogy a ledőfött sertés hörög, aztán csendesebben, egyre csendesebben...

Vidovics kiáltani akar, de nem jön hang a szájára. Annyit tud világosan, hogy a kilencesnek gyertyát kellene gyújtani.

— Gyertyát kellene gyújtani! A lelkinyugalmáért! — csak ezt ismétgeti egyre s a szeme oda tapad a kilences számú ágy fekete vértócsájára. Teljes erejéből fel akar ordítani, de csak hápog fojtottan, mintha a hangja rostán szűrődne keresztül.

— Kuss! Majku ti bozsju!

— Az apád istenit! Csönd!

— Kuss!

— Meghalt a kilences! Meghalt a kilences! És kint ezek a gavallérok dalolnak és koccintgatnak. Fra Giovanni Battista a Santa Croce! Hadd lássam! Hadd lássam azt a máltai gavallért...

S egy utolsó erőfeszítés révületében, mely valójában már a halállal volt tusakodás, felemelkedett Vidovics, mintegy árny és széttépte az organtint a feje fölött! Egy megvilágított négyszög volt ott s a lugas levelei közt világoszöld fényben látni lehetett a fehér ruhás vöröskeresztes hölgyeket, pityókásan, nevetgélve, jövődő véredek jövődő anyáit.

— Pfuj — akarta Vidovics kiáltani és még felvillant benne a gondolat világosan, hogy oda kellene vágnia ahhoz a fehérterítés asztalhoz a porcellánedényét tartalmástul, hogy mindent beszennyezzen — hogy beszennyezze — hogy azon a fehér asztalterítón nagy fertelmes folt kerekedjék s hogy mind azt visongják — folt — folt.

Hogy megtegye azt, mi utoljára keservesen felgerjedt benne; Vidovics lehajolt az edényéhez és érezte még estében, ahogy a kezei beleragadnak a szörnyű matériába — s aztán minden elmosódott a vérben, mely patakban ömlött ki belőle — — —

(Sinkó Irma fordítása)